

บทที่ 5

สื่อการเรียนการสอนประชากรศึกษา

สื่อการเรียนการสอนมีคุณค่าต่อการเรียนการสอนอย่างมาก สื่อการเรียนการสอนบางชนิดจะเหมาะกับเนื้อหาและกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งขึ้นอยู่กับงานที่ครูต้องรู้จักเลือกและมีความเข้าใจในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลต่อการเรียนการสอนอย่างคุ้มค่า เพราะเราถือว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสอนของครู ทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูวางไว้เป็นอย่างดี สิ่งนั้นเรียกได้ว่าเป็นสื่อการเรียนการสอน

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

หลุยส์ ชอร์ส (Shores, 1960 : 1) ให้ความหมายว่า สื่อการเรียนการสอน คือเครื่องมือช่วยในการสื่อความหมายใด ๆ ก็ตามที่ครูจัดขึ้นเพื่อเสริมความรู้ของนักเรียน เช่น หนังสือ วิหุญ โทรทัศน์ สไลด์ फिल्मสคริป รูปภาพ แผนที่ ตลอดจนวัสดุของจริง ทรัพยากรและชุมชน เป็นต้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2521 : 90) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์พัฒนาหนังสือ (ศูนย์พัฒนาหนังสือ 2531 : 2) กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้าง หมายถึงถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ครูใช้ประกอบการสอน และนักเรียนใช้ประกอบการเรียน ใช้ศึกษาหาความรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนจึงหมายถึง สิ่งที่ช่วยในการสอนของครู โดยทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ครูวางไว้นั่นเอง

ความสำคัญของการเรียนการสอน

การเรียนการสอนมีความสำคัญและมีประโยชน์ในการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาทำความเข้าใจมาก ช่วยประหยัดเวลา ตลอดจนช่วยถ่ายทอดความคิดระหว่างครูกับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจได้รวดเร็วและสามารถจดจำเรื่องที่เรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ ความรู้มีเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้มีเนื้อหาวิชาที่ต้องสอนมากขึ้น การเรียนการสอนซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญที่จะช่วยขยายความรู้ ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ถูกต้อง ช่วยประหยัดเวลาที่ต้องพูดอธิบายได้มาก และทำให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง การนำวิธีการเรียนการสอนมาช่วยประกอบการสอนจะสามารถนำไปใช้กับนักเรียนทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ได้เป็นอย่างดี

ในสภาพการเรียนการสอนปัจจุบัน นับได้ว่าวิธีการเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญและมีบทบาทมากในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตรงตามวัตถุประสงค์ ดังที่อีริกสัน (Erickson, 1971 : 108-109) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวิธีการเรียนการสอนดังนี้คือ

1. ช่วยจัดและเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนมากขึ้น
2. ช่วยให้ครูจัดหาเนื้อหาวิชาที่มีความหมายต่อชีวิตของเด็ก
3. ช่วยให้ครูแนะนำและควบคุมนักเรียนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์
4. ช่วยให้นักเรียนสามารถประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไปตามเนื้อหาวิชา
5. ช่วยให้ครูสามารถสอนได้ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
6. ช่วยให้ครูสอนเนื้อหาได้ง่ายขึ้น
7. ช่วยให้ครูสอนได้รวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น เพราะครูมีเครื่องมือช่วยการสอนที่ได้เตรียมไว้ล่วงหน้า

นอกจากนี้ เอ็ดการ์ เดล (Dale, 1949 : 255) ได้สรุปคุณค่าของวิธีการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ผู้สอนเตรียมการสอนช่วยสร้างรากฐานที่เป็นรูปธรรมขึ้นในความคิดของผู้เรียน การฟังเพียงอย่างเดียวนั้น ผู้เรียนจะต้องใช้จินตนาการเขาช่วยด้วย เพื่อในสิ่งที่เป็นนามธรรมเกิดเป็นรูปธรรมขึ้น แต่สำหรับสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อน ผู้เรียนย่อมมีความสามารถจะทำได้ การใช้อุปกรณ์เขาช่วยจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและสร้างรูปธรรมขึ้นในใจได้

2. ผู้สอนควรสอนช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน เพราะผู้เรียนตามารถอะไรประหลาดสัมผัสได้ด้วย เขา หู และการเคลื่อนไหวจับต้องได้ แทนการฟังหรือดูเพียงอย่างเดียว

3. เป็นรากฐานในการพัฒนาการเรียนรู้ และช่วยความทรงจำอย่างถาวร ผู้เรียนจะสามารถนำประสบการณ์เดิมไปสัมพันธ์กับประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้ เมื่อมีพื้นฐานประสบการณ์เดิมที่ดีอยู่แล้ว

4. โสตทัศนอุปกรณ์ช่วยให้ข้อเท็จจริงแก่ผู้เรียน ช่วยกระตุ้นความกระหายใกรู้ และทำให้เกิดความอยากทดลองหรือปฏิบัติตาม

5. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทางความคิด ซึ่งต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของสิ่งต่าง ๆ เช่น เวลา สถานที่ วัฏจักรของสิ่งมีชีวิต

6. ช่วยเพิ่มทักษะในการอ่านและส่งเสริมความเข้าใจในความหมายของคำใหม่ ๆ ให้มากขึ้น ผู้เรียนที่อ่านหนังสือซ้ำก็จะสามารถอ่านได้ทันพวกที่อ่านเร็วได้ เพราะได้ยินเสียงและได้เห็นภาพประกอบกันไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพได้ย่อมอาศัยสื่อการเรียนการสอนประกอบการสอน เพราะนอกจากจะช่วยสร้างความสนใจ อยากรู้ อยากเรียนของนักเรียนได้อย่างดีแล้ว ยังช่วยประหยัดเวลาในการสอน ช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายขึ้น และให้นักเรียนมีความเข้าใจความรู้ที่เรียนถูกต้องมากยิ่งขึ้น

บทบาทของครูในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง ครูผู้สอนจำเป็นต้องวางแผนการเรียนการสอนให้ชัดเจนก่อน เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมและเป็นไปตามขั้นตอน ในการวางแผนการเรียนการสอนนั้น การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งครูผู้สอนอาจพิจารณาปฏิบัติดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ 2533 : 4-8)

1. วิเคราะห์หลักสูตร

ครูจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดฯปรัชญา จุดหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรท้องถิ่นในกรณีที่เป็นรายวิชาเกี่ยวกับท้องถิ่นให้เข้าใจก่อนแท้ เพื่อจะได้มองเห็นทิศทางของหลักสูตรและมีแนวคิดพื้นฐานในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้ถูกต้องตามแนวทางที่หลักสูตรมุ่งหวัง

ในการวิเคราะห์หลักสูตร นอกจากจะศึกษาประเด็นดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังจำเป็นต้องศึกษาจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชาที่ปรากฏในหลักสูตรอันจะทำให้ทราบว่ารายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติ และค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเพียงใด เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เช่น จะสอนวิชาสังคมศึกษา ส 101 ประเทศของเรา ครูก็จะวิเคราะห์ลักษณะของรายวิชาได้ว่า มีหลายศาสตร์ผสมผสานกัน และรายวิชานี้มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และความภูมิใจในประเทศไทย เป็นต้น

2. ศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มเติมนอกเหนือจากการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรด้วย อาทิ ศึกษาเทคนิค วิธีสอนที่น่าสนใจ วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในสิ่งที่จะเรียน คุณสมบัติของผู้เรียน สภาพสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยเกื้อกูลการเรียนการสอน ฯลฯ โดยศึกษาจากเอกสารคู่มือหลักสูตร คู่มือการสอน แนวการสอน ฯลฯ รวมทั้งศึกษาจากบุคลากร และแหล่งความรู้ในชุมชนตามความเหมาะสม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลตามต้องการมาก

ยิ่งขึ้น

3. กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้

เมื่อวิเคราะห์ในขั้นต้นได้แล้ว ครูควรพิจารณาว่าจะใช้สื่อการเรียนการสอนลักษณะใด ประเภทใดในการเรียนการสอนแต่ละชั้นตอน เช่น วิชาสังคมศึกษา ส 101 ประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เมื่อวิเคราะห์ลักษณะ จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาแล้ว ควรจะกำหนดได้ว่า จะใช้กิจกรรมใดในการเรียนการสอนบ้าง และในกิจกรรมนั้นจะเลือกเนื้อหาจากหนังสือหรือสื่อการเรียนการสอนประเภทใด จะกำหนดให้นักเรียนค้นคว้าจากหนังสือและแหล่งวิทยาการใดบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลประกอบการคิดวิเคราะห์ หาหลักการหรือข้อสรุปได้ด้วยตนเอง

สิ่งที่ครูผู้สอนควรคำนึงเกี่ยวกับการกำหนดสื่อการเรียนการสอนก็คือ ควรใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ให้โอกาสนักเรียนเลือกข้อมูลจากหนังสือหลาย ๆ เล่ม ซึ่งทางโรงเรียนจัดไว้ในห้องเรียน ให้ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีในห้องสมุด มีการใช้สื่อทัศนวัสดุ และอุปกรณ์บางประเภทช่วยในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยครูจะเป็นผู้คอยแนะนำช่วยเหลือให้นักเรียนทราบวิธีการศึกษาค้นคว้าและหาความกระจ่างได้ด้วยตนเอง

ในการกำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ สิ่งที่ครูควรคำนึงอีกประการหนึ่งคือ สื่อการเรียนการสอนทั้งของหน่วยงานราชการและเอกชน ส่วนใหญ่มักจัดทำสำหรับนักเรียนทั่วประเทศ หากครูได้พิจารณาเห็นว่าบางประเด็นบางตัวอย่าง ฯลฯ ของสื่อการเรียนการสอนนั้นไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพนักเรียนของตน ครูก็อาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ได้ตามต้องการ เพื่อจะได้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

สมมติว่าในการเรียนการสอนรายวิชา ส 101 ประเทศของเรา ครูอาจมีวิธีการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนดังนี้

1. วิเคราะห์หนังสือเรียนแต่ละเล่มที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในการเรียนการสอนตามรายวิชานี้ว่า เล่มใดมีส่วนดี ส่วนเด่น ส่วนที่เหมาะสมจะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้บ้าง

2. ศึกษาหนังสือเสริมประสบการณ์ตามรายชื่อที่กรมวิชาการเสนอแนะ ให้ใช้ประกอบการเรียนการสอนและหนังสือเสริมประสบการณ์อื่นเห็นสมควร ซึ่งโรงเรียนอาจจัดไว้ที่มุมหนังสือ ห้องสมุด และศึกษาจากแหล่งความรู้อื่นด้วย แล้วพิจารณาว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มใดที่เหมาะสม ที่สามารถช่วยเสริมความรู้ หรือขยายความเข้าใจเนื้อหาจากหนังสือเรียนได้บ้าง

3. ศึกษาและรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์และแหล่งความรู้อื่น ๆ ในท้องถิ่น ในสังคมแวดล้อมนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาได้โดยตรงและชัดเจนยิ่งขึ้น

4. นำข่าวสารเหตุการณ์ที่ครูและนักเรียนเก็บรวบรวมไว้มาเป็นข้อมูลเสริมในการเรียนการสอน หรือนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5. พิจารณาว่าสื่อทัศนูปกรณ์ประเภทใด เช่น ภาพยนตร์ แผนที่ แถบบันทึกเสียง ฯลฯ เรื่องใดที่เหมาะสม ควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. พิจารณาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ตามที่เห็นสมควร

การกำหนดสื่อการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้นจำเป็นต้องให้เหมาะสม สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนด ครูจะต้องทราบว่า การเรียนการสอน ช่วงใดควรจะใช้สื่อการเรียนการสอนชนิดใด และในกระบวนการที่ต่างกัน ควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่แตกต่างกันออกไป

4. ประเมินสื่อการเรียนการสอน

เมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนไประยะหนึ่ง ประมาณ 1-3 ครั้ง ครูก็ควรรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินสื่อการเรียนการสอน อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนนั้นต่อไป การประเมินสื่อมีเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

1. สื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถให้ศึกษาได้ความคิรวบ-
ยอกหรือสาระสำคัญเพียงใด

2. สื่อการเรียนการสอนนั้นสะดวกในการจัดหา และสะดวกในการใช้เพียงใด
3. สื่อการเรียนการสอนนั้นเอื้อประโยชน์ในการให้ข้อมูลพัฒนาความคิด ค่านิยม และคุณธรรมที่หลักสูตรต้องการเพียงใด
4. สื่อการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพในการใช้หรือไม่ จำเป็นต้องใช้สื่ออื่นช่วยมากน้อยเพียงใด
5. การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสมตามขั้นตอนหรือไม่

การประเมินสื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นงานวิชาการที่สำคัญของครู อันจะมีประโยชน์ต่อการปรับปรุงรูปแบบและขั้นตอนการใช้สื่อการเรียนการสอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากยิ่งขึ้น

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนประเภทการศึกษาแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

(McLendon 1960 : 24-27)

1. แหล่งความรู้ในชุมชน
2. สื่อโสตทัศนูปกรณ์
3. สื่อสิ่งพิมพ์หรือวัสดุในการอ่าน

1. แหล่งความรู้ในชุมชน

1.1 ประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชน

นักการศึกษาได้จำแนกประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชนไว้หลายประเภทด้วยกัน ดังนี้

เวลเลย์และรอนสกี (Wesley and Wronski. 1958 : 318) ได้จำแนกประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชนไว้ดังนี้

1. ประชาชน
2. ปรัชญาการรณทางกายภาพ เช่น ดิน ภูเขา พืช แร่ แม่น้ำและทะเลสาป
3. สิ่งที่มีสัมผัสไม่ได้ เช่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีประชา
และเจตคติของคน รวมทั้งองค์การและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ
รัฐบาล

วาสนา ชาวหา (วาสนา ชาวหา 2522 : 93-94) ได้ทำการแบ่ง
ประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชน เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. แบ่งประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชนตามลักษณะของแหล่งวิชาได้ดังนี้
  - 1.1 แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล หมายถึง ผู้มีความรู้ ความสามารถ
พิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและสามารถให้ความรู้แก่ผู้อื่นได้โดยตรง
  - 1.2 แหล่งความรู้ที่เป็นสถานที่ อาจเป็นสถานที่ที่มีขึ้นตามธรรมชาติ
เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล ฯลฯ หรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โรงงาน โรงเรียน
สวนสัตว์ ฯลฯ ซึ่งสามารถหาความรู้ได้จากสถานที่เหล่านี้
  - 1.3 แหล่งความรู้ที่เป็นกิจกรรม เช่น การละเล่นพื้นเมือง พิธี หรือ
ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน
2. แบ่งประเภทของแหล่งความรู้ จำแนกตามลักษณะการใช้ได้ดังนี้
  - 2.1 แหล่งความรู้ภายในโรงเรียน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจ
เป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามอยู่ภายในบริเวณโรงเรียน เช่น ต้นไม้ แมลง บุคคล
ภายในโรงเรียน เป็นต้น
  - 2.2 บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร อาจเป็นเจ้าหน้าที่ใน
เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง และสามารถให้ความรู้แก่ครูและนักเรียนได้ หรืออาจเป็น
บุคคลในอาชีพต่าง ๆ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวประมง ช่างไม้ ฯลฯ
  - 2.3 แหล่งความรู้ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ หมายถึง สถานที่ต่าง ๆ
ภายในชุมชนที่ไม่ห่างไกลจากโรงเรียนมากนักใช้เวลาในการเดินทางไปกลับไม่เกินหนึ่ง
วัน นั่นคือไม่ต้องค้างคืน ผู้บังคับบัญชาในสถานศึกษามีอำนาจอนุญาตได้ เป็นวิธีการที่
ใช้กันมาก ไม่สิ้นเปลืองและไม่ต้องมีระเบียบในการขออนุญาตตอกรมกอง

2.4 ทัศนคติเพื่อการศึกษา หรือทัศนศึกษา หมายถึง การพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ต่างชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

ลำพอง บุญช่วย (ลำพอง บุญช่วย 2510 : 202-203) ได้แบ่งประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชน เป็นประเภทต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. แหล่งความรู้ในชุมชนที่เป็นวัตถุ ซึ่งได้แก่
    - 1.1 แหล่งความรู้ในชุมชนโดยธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ ดิน หิน แร่ สัตว์ ฯลฯ
    - 1.2 แหล่งความรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้านเรือน ถนน สะพาน โรงเรียน ฯลฯ
    - 1.3 มุขฉากร เช่น ชำรชการ ชาวนา ชาวสวน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน
    - 1.4 ขบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น วิธีปลูกข้าว วิธีจับปลา วิธีทำสวน
  2. แหล่งความรู้ในชุมชนทางจิตวิทยา ซึ่งได้แก่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความนึกคิดใจ เช่น
    - 2.1 สถาบันต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติหรือพิธีการต่าง ๆ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอื่น ๆ เช่น โรงเรียน สถาบันของรัฐบาล สถาบันทางศาสนา สถาบันเกี่ยวกับครอบครัว สถาบันทางเศรษฐกิจ ฯลฯ
    - 2.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ประเพณีทางศาสนา การแต่งกาย ฯลฯ
    - 2.3 ความคิดความเห็นที่เขียนไว้ ซึ่งรวมถึงวัสดุตีพิมพ์ทั้งหมด และงานทางค่านศิลปะ เช่น ภาพเขียน คนตรี วรรณคดี ฯลฯ
- อาจสรุปได้ว่า ประเภทของแหล่งความรู้ในชุมชนที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ วัสดุอุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ กิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์รวมทั้งสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อหรือความคิดเห็นต่าง ๆ

1.2 การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการเรียนการสอน

ไมเคิลลิส (Michaelis. 1968 : 327) และโอลเซน (Olsen. 1952 : 73) ได้เสนอแนะวิธีการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนไว้ พอสรุปได้ดังนี้

1. การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
2. การเชิญวิทยากรหรือผู้รู้มาบรรยายอภิปราย หรือแสดงความคิดเห็นในโรงเรียน
3. การให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
4. การนำเอาเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาประกอบการศึกษาค้นคว้า
5. การนำเอาอุปกรณ์วัสดุในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการสอน
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
7. การใช้ประโยชน์จากรายการวิทยุและโทรทัศน์
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. การใช้เหตุการณ์สำคัญในท้องถิ่นมาประกอบการสอน

ทศพร เขาวนิตี (ทศพร เขาวนิตี 2517 : 12) ได้แบ่งวิธีการใช้ความรู้ในชุมชนเป็น 2 กรณี คือ

1. การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนโดยตรง หมายถึง ผู้สอนดำเนินการใช้โดยตรง เช่น การพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ การขอยืมและการขอวัสดุเอกสาร การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง เป็นต้น
2. การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนโดยอ้อม หมายถึง การใช้ภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน เช่น การให้นักเรียนออกไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดภายนอก การแนะนำให้นักเรียนไปซักถามผู้ปกครอง วิทยากรหรือการไปร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

วิททิชและชูลเลอร์ (Wittich and Shuller 1962 : 240) ได้แบ่งวิธีการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนเป็น 2 วิธี คือ

1. นำตัวบุคคล สิ่งของหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาสู่ห้องเรียน เข้ามาสู่โรงเรียน
2. การนำตัวนักเรียน ห้องเรียน ออกไปยังแหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อให้ นักเรียนมีประสบการณ์

สรุปได้ว่าวิธีการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการเรียนการสอนแบ่งออกได้เป็น 2 วิธีการคือ การนำตัวนักเรียน ห้องเรียน ออกไปยังแหล่งความรู้ในชุมชน ซึ่งได้แก่ การทัศนศึกษา การสัมภาษณ์ การสำรวจ การสังเกต การไปศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดนอกโรงเรียน เป็นต้น และการนำตัวบุคคล สิ่งของหรือแหล่งความรู้ในชุมชนเข้ามาสู่ห้องเรียนได้แก่ การใช้วิทยากร การใช้รายการวิทยุและโทรทัศน์ การนำเอาอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา การนำเอาเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาประกอบการค้นคว้า เป็นต้น

2. สื่อโสตทัศนอุปกรณ์

สื่อโสตทัศนอุปกรณ์ ได้แก่ วัสดุและอุปกรณ์เกี่ยวกับเสียงและภาพ เช่น วัสดุและเครื่องมือที่ไม่ต้องฉาย วัสดุและเครื่องมือที่ต้องฉาย และโสตวัสดุและอุปกรณ์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2532 : 115)

สื่อโสตทัศนอุปกรณ์เป็นเครื่องช่วยทั้งการสอนและการเรียน แม้ว่าจะไม่ใช่สื่อที่จะทดแทนการสอนได้โดยตรง แต่ก็มีความสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนได้รับแนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในวิชาประชากรศึกษาได้กระจ่างชัดเจนนขึ้น การสอนประชากรศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งในอดีตและปัจจุบัน วิธีสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียนที่ใช้มากที่สุดก็คือ การพูด สื่อโสตทัศนศึกษา จะช่วยยกระดับจากการสื่อสารด้วยการพูด (Verbalism) ไปสู่ระดับความเข้าใจอย่างจริงจังขึ้น (True Understanding) เพราะอย่างน้อยภาพและเสียง ย่อมสื่อความหมายได้ดีกว่าเสียงเพียงอย่างเดียว สื่อโสตทัศนอุปกรณ์นอกจากจะช่วยให้การเรียนประชากรศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้นในด้านเนื้อหาสาระแล้ว ยังสร้างการจูงใจใฝ่เรียนและการจดจำ

และเข้าใจไปได้เป็นเวลานานอีกด้วย

2.1 การเลือกสื่อโสตทัศนูปกรณ์ในการสอนประชากรศึกษา

การเลือกสื่อโสตทัศนศึกษาในการสอนประชากรศึกษา มีเกณฑ์ที่สำคัญที่สุด นอกจากความเหมาะสมแล้ว ก็ยังต้องคำนึงถึงการเห็นภาพได้ทั่วถึง ความชัดเจนของภาพและเสียง ระดับความยากง่ายเหมาะกับวัยของนักเรียนและวิธีเสนอสารง่ายต่อการเข้าใจและการติดตาม ครูจำเป็นต้องทดสอบสื่อต่าง ๆ ก่อนใช้ในห้องเรียน ในปัจจุบันมีภาพ สไลด์ ภาพยนตร์ ที่มีผู้จัดทำและจำหน่ายให้แก่โรงเรียนเป็นจำนวนมาก ครูจำเป็นต้องศึกษาประสิทธิภาพของสื่อเหล่านั้นตั้งแต่ก่อนตัดสินใจจัดซื้อมาด้วยซ้ำไป ในกรณียืมสื่อดังกล่าวจากแหล่งให้ยืม เช่น จากห้องสมุด ภาพยนตร์ ครูควรจะได้ขอชมดูก่อนว่ามีความเหมาะสม และต้องถามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

2.2 การวางแผนใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ในการสอนประชากรศึกษา

ขั้นตอนในการวางแผนใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ให้ได้น่าสนใจมีดังนี้

1. ศึกษาวัตถุประสงค์ของสื่อที่มีอยู่ว่ามุ่ง เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนในค่านิยมบ้าง
2. บันทึกสาระและแนวคิดที่สำคัญที่สื่อดังกล่าว มุ่งเสนอแก่นักเรียน
3. อธิบายศัพท์และแนวคิดที่อาจเข้าใจยากแก่นักเรียนล่วงหน้าก่อนใช้สื่อ
4. กำหนดกิจกรรมการใช้สื่อ เช่น เมื่อครูได้ภาพยนตร์สารคดีทางประชากรศึกษามาเรื่องหนึ่ง

อาจวางแผนการฉายภาพยนตร์ดังกล่าวได้หลายวิธีคือ

- อธิบายส่วนนำก่อน แล้วจึงฉายภาพยนตร์
- ฉายภาพยนตร์โดยแบ่งเป็นตอน แล้วหยุดอธิบายสาระที่สำคัญคั่นระหว่างตอน
- ฉายภาพยนตร์ทันทีจบแล้วอภิปรายเนื้อหาพร้อมนักเรียน
- หยุดนิ่งภาพที่สำคัญบางตอนขณะฉาย เพื่อวิเคราะห์กิจกรรมหรือรายละเอียด

วิธีดังกล่าวนี้ครูต้องตัดสินใจก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอน

2.3 การเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์

การเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับ การเตรียม นักเรียนเป็นสำคัญ นั่นก็คือ การชี้แนะให้นักเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษา จากสื่อที่นำมา เนื่องจากสื่อค่านโสตทัศนูปกรณ์สำหรับวิชาประชากรศึกษามีมากมาย กว้างขวางมาก และมุ่งใช้เพื่อเสนอสาระแตกต่างกัน นักเรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการแนะแนวว่าควรจับประเด็นและแนวความคิดค่านใจจากสื่อ นั้น ๆ

การชี้แนะนักเรียนอาจทำได้หลายวิธี เช่น

1. การแนะนำเป้าหมายของการศึกษาจากสื่อโดยตรง
2. การตั้งปัญหา หรือคำถาม เพื่อให้นักเรียนแสวงหาคำตอบจากสื่อ
3. การกำหนดหัวข้อเรื่องให้อภิปรายหลังจากใช้สื่อ นั้นแล้ว
4. การทำกิจกรรมภาคปฏิบัติตามที่ชี้แนะไว้ในเนื้อหาของสื่อ

ในการใช้สื่อ นั้น จำเป็นต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าจึงจะให้ประโยชน์ สูง จากผลการทดลองประสิทธิภาพของการใช้ภาพยนตร์ฉายประกอบกิจกรรมการเรียน การสอนต่อเป้าหมายของการสอนปรากฏว่า

- ฉายภาพยนตร์เฉย ๆ มีประสิทธิภาพ 30%
- มีการชี้แนะแล้วฉายภาพยนตร์ มีประสิทธิภาพเกือบ 50%
- ทบทวนสาระแล้วฉายซ้ำอีกมีประสิทธิภาพเกือบ 60%

และถ้ามีการทำกิจกรรมประกอบ ประสิทธิภาพจะเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ และได้ผลอาจเกือบสมบูรณ์ 100% ตามเป้าหมายของการสอนที่กำหนดไว้

สื่ออื่น ๆ นอกจากภาพยนตร์ก็ต้องมีการเตรียมการล่วงหน้า และ ประสิทธิภาพของสื่อก็สูงค่าตามกิจกรรมที่ครูกำหนดขึ้นว่าเหมาะสมและน่าสนใจเพียงใด ผลวิจัยดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า เฉพาะตัวสื่อเองไม่สามารถจะสื่อความหมายถ่ายทอด ความรู้แก่นักเรียนได้เต็มที่ใด จำเป็นต้องมีการแนะแนวจากครู และการกำหนดกิจกรรม ให้ปฏิบัติประกอบด้วย

2.4 การใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ในการสอนประชากรศึกษา

ครูมัธยมศึกษาเป็นจำนวนมาก อาจมองสื่อโสตทัศนูปกรณ์เป็นสิ่งที่นำความยุ่งยากมาสู่กิจกรรมการเรียนการสอน เช่น คิดว่าทำให้เสียเวลา ไม่สะดวกที่จะใช้ในห้องเรียนตามปกติซึ่งคับแคบและไม่ค่อยเป็นเกรงอุปกรณ์จะชำรุดเสียหาย หรือหาสื่อได้ยาก ฯลฯ และในเวลาเดียวกันก็อาจมีครูอีกจำนวนหนึ่งที่เห็นความสำคัญของสื่อโสตทัศนูปกรณ์ พยายามแสวงหา และหยิบยืมมาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุนการสอนของตน แต่อาจมีปัญหาว่าจะเอาสื่อเหล่านั้นมาสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะได้ผลสูงสุด

สื่อโสตทัศนูปกรณ์จะให้ผลแก่กิจกรรมการเรียนประชากรศึกษาระดับสูงสุดก็ต่อเมื่อครูมีความชำนาญในการใช้ซึ่งก็เช่นเดียวกับกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยสื่ออื่น ๆ ที่ครูจะต้องรู้จักเลือกใช้ให้เป็นใช้ถูกวิธี และใช้อย่างเหมาะสมกับเป้าหมายของการสอน แนวทางการใช้สื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดก็คือ

1. เตรียมชั้นเรียนเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมที่ใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ได้
2. แนะนำนักเรียนให้ศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ได้ถูกวิธี
3. และติดตามประเมินผลความสำเร็จของการใช้สื่อเหล่านั้น ๆ เป็นประจำ

สุภาพ วาเคเชียน (สุภาพ วาเคเชียน 2523 : 128-132) ได้ให้ข้อแนะนำในการใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ไว้ดังนี้

1. โสตทัศนูปกรณ์ที่นำมาใช้ต้องเหมาะสมกับเรื่อง และใช้ประกอบเรื่องราวที่กำลังสอนอยู่จริง ๆ และได้มีการเตรียมไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี มีใช้ไปหยิบมาแล้วนำเข้าห้องสอนทันที โสตทัศนูปกรณ์บางชนิดใช้คนเดียวไม่ได้ จึงต้องมีการนัดแนะกันล่วงหน้า หรือมีการซักซ้อมหรือทดสอบก่อนที่จะนำมาใช้ หรืออาจจะต้องมีการเตรียมจัดหามาไว้ล่วงหน้า เช่น ซาตั้ง ฉากหลัง สายไฟ จอ ขาหยั่ง เวทียกชั้น อุปกรณ์การทดลอง สารเคมี ตัวอย่างของจริง

2. ควรประมาณเวลาในการใช้โสตทัศนูปกรณ์ให้พอดี และได้จังหวะกลมกลืนไปกับเนื้อเรื่อง อย่าให้เป็นการเสียเวลาของการสอน หรือใช้เร็วเกินไปจนนักเรียนความไม่ทัน แบบนักแสดงกล เพียงให้เกิดความสนุกอย่างเดียว ซึ่งจะไม่ทำให้

เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจกลับจะทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ และจะทำให้เด็กหมดความสนใจในบทเรียน กลับเห็นเป็นเรื่องตลกขบขันไป

3. อย่างนำสื่อทัศนูปกรณ์ไปตั้งแสดงไว้ให้เด็กเห็นจนชินตา ควรจะซ่อนหรือปกปิดไว้เสียก่อน เพราะเมื่อนำไปใช้จริง ๆ เด็กจะหมดความสนใจ หรือทำให้ความสนใจของเด็กลดลง ดังนั้น จึงควรนำมาใช้เมื่อถึงโอกาสที่จะใช้มันจริง ๆ และเมื่อใช้เสร็จแล้วควรนำออกไปให้พ้น อาจจะมีปิด หรือซ่อนให้พ้นสายตา ถ้าเขียนข้อความไว้บนกระดานก็ควรลบออกให้หมด อย่าเหลือบางส่วนที่ไม่ใช่ไว้ เพราะจะทำให้นักเรียนสับสน และขาดความสนใจในขณะที่สอน

4. ขณะที่ใช้สื่อการลอน เช่น เขียนกระดานคำ ท่องหินหรือซ้ำเลื่องมากู นักเรียนเหมอ อย่างมีวอชิบาย หรือดูสื่อทัศนูปกรณ์อยู่กับที่ ซึ่งเป็นการดูหรือพูดอยู่กับอุปกรณ์นั้น ๆ ไม่ได้นำอุปกรณ์มาแสดงให้นักเรียนดู และไม่ทราบด้วยว่านักเรียนตั้งใจดูหรือฟังอยู่หรือไม่และมีปฏิกิริยาอย่างใดในขณะนั้น และขณะที่ใช้สื่อทัศนูปกรณ์อยู่นั้น อย่างยืนบึงนักเรียน การชี้พร้อมกบอชิบายที่สื่อทัศนูปกรณ์ควรใช้ไม้ชี้หรือไฟฉาย ซึ่งจะไม่เกะกะหรือบึงผู้ดู ถ้าเป็นเครื่องฉาย ครูควรอยู่ข้างหลังชั้น ถ้าเป็นสิ่งที่คิกอยู่หน้าชั้น หรือเขียนกระดานคำ ควรเบียงข้างและไม่ควรหันหลังให้นักเรียน นอกจากเวลาเขียนกระดาน ซึ่งก็ไม่ควรเขียนรวดเดียวเป็นเวลานาน ๆ

5. อย่างปล่อยให้ให้นักเรียนท่องรอยการใช้อุปกรณ์นานเกินไป โดยครูหยุดบรรยายและมีวอเตรียมอุปกรณ์ เพราะถ้านักเรียนหมดความสนใจแล้ว ก็ยากที่จะนำกลับคืนมาได้ง่าย ๆ

6. อย่างนำอุปกรณ์ไปใช้มากจนเกิดความจำเป็น ควรนำเอาเฉพาะอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้กับบทเรียนเท่านั้น และไม่นำอุปกรณ์ซ้ำรุคจนใช้งานไม่ได้ หรือใช้ได้ไม่ค่อยดีไปสอนเด็กจะกลายเป็นเรื่องตลกให้เด็กหัวเราะเยาะได้ และไม่ควรรใช้อุปกรณ์โดยไม่มีลำดับขั้นตอนก่อนหลัง จะทำให้เด็กสับสน ลำดับเรื่องราวไม่ถูกต้อง

7. อุปกรณ์ที่นำมาให้นักเรียนดู ควรมีขนาดใหญ่พอที่นักเรียนจะเห็นได้ทั่วห้อง หรือไคยันทัวห้อง ชัดเจน สม่าเสมอ

8. อุปกรณ์ชนิดแผนภูมิหรือรูปภาพที่นำมาใช้ ควรจะเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนดูและอ่านแล้ว เข้าใจและรู้เรื่องสำคัญไค้ทันที ไม่ควรบรรยายละเอียดคลง

ในอุปกรณ์นั้นมากเกินไป ถ้ามีรายละเอียดมาก ควรแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ตัดรายละเอียดที่ไม่จำเป็นออกไปเสียบ้าง จะทำให้อุปกรณ์นั้นเด่นชัดยิ่งขึ้น

9. ทัวอักษรและข้อความที่เขียนอธิบายประกอบแผนภูมิ รูปภาพ ต้องเขียนด้วยตัวธรรมดา ขนาดโต ใสที่เด่นชัดชัดกับพื้น (ไม่ควรใช้หลายสีในเรื่องเดียวกัน) พอจะเห็นได้ทั่วห้อง และข้อความนั้น ๆ ควรจะสั้น กระชับ สื่อความหมายได้อย่างดี

10. ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรส่งผ่านสื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ กันไป เพราะอุปกรณ์นั้น ๆ อาจจะไป หรือเสียหายได้ จะทำให้นักเรียนบางส่วนขาดความสนใจ เสียเวลา และถ้าจำเป็นต้องแจกส่งผ่านไปให้นักเรียน ก็ควรเขียนหรือระบุชื่อ หรือรายการนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจนว่า เกี่ยวข้องกับเรื่องใดเรื่องใด และรายการนั้น ๆ ควรคิดเน้น ไม่หลุดง่ายหรือระบุจำนวนไว้กันขาดหาย

11. การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ชนิดหนึ่งที่สำคัญซึ่งจะเว้นกล่าวซ้ำเสียมิได้คือ การใช้กระดานดำนั้น ครูที่เริ่มสอนใหม่ ๆ ควรจะใช้ชอล์กขีดเส้น กำหนดแนวไว้เป็นรอยเบา ๆ เพื่อให้เขียนได้เป็นแนวเส้นตรงไม่คคไปงอมา และขณะที่เขียนก็ควรเลื่อนตัวเคินตาม ข้อความที่เขียนก็ควรแบ่งส่วนไว้เป็นส่วน ๆ พอสังเขป โดยลากเส้นชอล์กไว้วาง ๆ ก็ได้ และข้อความที่เขียนนั้น ควรจะให้เป็นแนวคิงแนวเดียวกันลงมา ถ้ามีเครื่องหมายเท่ากับ (=) ก็ควรจะให้ตรงกัน ข้อความที่มีความสำคัญเท่ากันควรเขียนแนวเดียวกัน ข้อปลีกย่อยที่สำคัญเท่ากันก็ควรย่อหน้าลงมาให้ตรงแนวเดียวกัน

12. พยายามผลิตเครื่องมือหรืออุปกรณ์ขึ้นใช้เองจากวัสดุเหลือใช้แล้ว เช่น ถ้วยแก้ว ขวดเบียร์ กระจก หลอดไฟฟ้าใช้แล้ว ซ้อนส้อม พวงพลาสติก เศษกระดาษ เศษไม้ กระจกใสไปสเตอร์ที่ใช้กันเดียว และการใช้อุปกรณ์นั้น ๆ จะต้องให้เด็กได้นำไปใช้จริง ๆ และใช้ได้ผลดีด้วย ถ้าจะบอกวิธีให้นักเรียนไปประดิษฐ์เป็นของใช้ได้ด้วยก็ยิ่งดี

ประเภทของสื่อทัศนูปกรณ์ในการสอนประชากรศึกษา

สื่อทัศนูปกรณ์ในการสอนวิชาประชากรศึกษา อาจแบ่งประเภทได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือประเภทที่ใช้แพร่หลายทั่วไปมานาน กับประเภทที่เริ่มทดลองใช้ และอุปกรณ์ใหม่ ๆ .

1. ประเภทที่ใช้แพร่หลายมานาน (Conventional Audio-Visual Type) มีเป็นจำนวนมาก ดังนี้

1. แผนภาพ (Flat Pictures) มี

1.1 ภาพเขียน

1.2 ภาพฉาย

1.3 ภาพประกอบคำอธิบาย

การใช้มุ่งเพื่อสร้างความสนใจ นำเข้าสู่บทเรียน และเพื่อประกอบการอภิปรายในกิจกรรมการเรียนรู้ประชากรศึกษา ได้เป็นอย่างดี

2. ภาพฉาย (Projected Pictures)

2.1 สไลด์และฟิล์มสตริป

2.2 ภาพยนตร์

2.3 ภาพทึบแสง (opaque)

2.4 ภาพฉายข้ามศีรษะ

2.5 ภาพฉายแบบอื่น เช่น ไมโครฟิล์ม ภาพฉายตามมิติ

ฯลฯ

การใช้ภาพฉายในวิชาประชากรศึกษามุ่งเพื่อผลทางจิตวิทยา และทางการศึกษาโดยตรง ในทางจิตวิทยาภาพฉายมีบทบาทในการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอน เป็นความใหม่แปลกซึ่งเร้าให้นักเรียนสนใจได้เป็นพิเศษ และสามารถมีสมาธิหรือรวมความสนใจไปที่ภาพฉายได้ดีกว่าการใช้สื่อแผ่นภาพเป็นอันมาก ภาพที่เคลื่อนไหวได้ หรือสามารถทำให้เสมือนเคลื่อนไหวได้ ยิ่งก่อให้เกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น

เมื่อภาพฉายสามารถดึงดูดให้นักเรียนสนใจได้ดีแล้ว นักเรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ต่อไป ทำให้นักเรียนยินดีร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามบทเรียนโดยลำดับต่อไป นอกจากนั้นภาพฉายต่าง ๆ จะช่วยสาธิต อธิบาย และขยายความเข้าใจให้แก่แก่นักเรียนได้กระจ่างชัดเป็นพิเศษ

ครูมัธยมศึกษาส่วนมากเข้าใจว่า ภาพฉายและอุปกรณ์เป็นสื่อราคาแพง แต่ถ้าพิจารณาว่าเป็นสื่อที่ใช้ได้ระยะยาวและใช้มาครั้งก็ได้ ก็ถือว่าคุ้มค่าและอาจจะมีราคาเบาถ้าครูรู้จักใช้

3. วัสดุเสียง (Auditory Materials)

3.1 แถบบันทึกเสียง

3.2 แผ่นเสียง

วัสดุเสียงเป็นสื่อราคาเบา และใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง ในการสอนสังคม โดยเชื่อมโยงกับวิธีสอนต่าง ๆ ใ้ได้ง่าย สะดวกแก่การใช้ ปฏิบัติการใช้ วัสดุเสียง จะใช้เพื่อการเก็บรักษา (Preservations) ถ้อยคำของบุคคลสำคัญ ๆ ไว้เพื่อการเปิดฟังประกอบการสอน ใช้เพื่อสร้างวัฒนธรรม (Enrichment) ใน คำนคิดปะต่าง ๆ เช่น คนตรี การขับร้อง การแสดงพื้นบ้าน นาฏศิลป์ ฯลฯ ใช้บันทึก เหตุการณ์สำคัญ (Contemporary Events) เช่น การถ่ายทอดเสียงออกอากาศ ข่าวเหตุการณ์ บทวิเคราะห์ วิจารณ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ประกอบการศึกษาในห้องเรียน โรงเรียนมัธยมทั่วไปสามารถรวบรวมเทปเรื่องบันทึกเหตุการณ์จากรายการวิทยุกระจาย เสียงไว้ได้มากมาย เพื่อประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังสามารถ ใช้บันทึกเสียงธรรมชาติต่าง ๆ เช่น เสียงสัตว์ร้อง เสียงน้ำตก เสียงภูเขาไฟระเบิด ฯลฯ นำมาเปิดประกอบการสอนของครูจะทำให้ให้นักเรียนเกิดจินตนาการได้มาก นอกจากนั้นอาจใช้วัสดุเสียงเพื่อให้นักเรียนรายงานเหตุการณ์นอกสถานที่ที่นักเรียนประสบ พบเห็น รวมทั้งการใช้เพื่อบันทึกเสียงนักเรียนที่วิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ แลกเปลี่ยน กันฟังกับนักเรียนในโรงเรียนอื่น หรือในประเทศอื่นได้

4. วัสดุกราฟิก (Graphic Material)

4.1 แผนภูมิ และกราฟ

4.2 โปสเตอร์

4.3 การ์ตูน

4.4 แผนที่และลูกโลก

วัสดุกราฟิก หรือบางแห่งเรียกวัดูละเอียดอ่านหน่วยประโยชน์ ท่อสอนวิชาประวัติศาสตร์ในแง่ที่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน มีจุดรวมของเนื้อหา ให้นักเรียนสนใจ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์ ใ้แก่นักเรียนเกิดความกระตือรือร้น และจัดทำได้โดยประหยัด

การใช้กราฟิกมุ่งให้ความคิดและข้อมูลที่เด่นลงไปเท่านั้น ครูทุกคนสามารถผลิตและส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันผลิตวัสดุกราฟิกได้มากมาย ใช้ได้หลายโอกาสในการเรียนการสอนประชากรศึกษาแบบไม่มีขีดจำกัด วัสดุกราฟิกประเภทที่มีผู้ผลิตจำหน่ายก็มีมาก เช่น แผ่นที่ แผ่นภูมิต่าง ๆ ครูควรเลือกจัดซื้อเฉพาะที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ และใช้ได้ทนทานพอควร

5. วัสดุให้เปล่าและวัสดุราคาเบา (Free and Inexpensive Material) หมายถึง สื่อโสตทัศนศึกษาต่าง ๆ ที่ครูอาจจะติดต่อโดยทางจดหมาย โทรศัพท หรือการไปติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ วัสดุให้เปล่ามีทั้งแผ่นพับ จุลสาร แผ่นภูมิ กราฟ ปฏิทิน รูปภาพ ภาพสไลด์ วัสดุสามมิติ ตัวอย่างวัสดุต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่มีค่าในกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูบางคนอาจจะรู้สึกไปเองว่าการที่ครู หรือครูมอบให้นักเรียนไปติดต่อวัสดุให้เปล่าเหล่านั้นไม่เหมาะสม แต่ตามความเป็นจริงแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีวัสดุหรือเอกสารสำหรับแจกจ่ายยินดีที่ได้ช่วยทำประโยชน์ให้แก่การศึกษาของเยาวชน ทางที่ดีควรจัดทำหนังสือติดต่อขอไปให้เป็นหลักฐานเพื่อให้ผู้ขอก็สบายใจ และผู้นำมาจ่ายให้ก็มีเอกสารสำหรับการเบิกจ่าย แต่ก็มีวัสดุบางอย่างที่จำเป็นต้องซื้อในราคาไม่สูงนัก

6. วัสดุเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ (Miscellaneous Material) วัสดุโสตทัศนศึกษา นอกเหนือจากที่กล่าวถึงมา ก็มีความจำเป็นต่อการสอนสังคมศึกษาอย่างมาก เช่น

- 6.1 กระดานดำ
- 6.2 แผ่นป้ายล่ำสี
- 6.3 แผ่นป้ายแม่เหล็ก
- 6.4 แผ่นป้ายไฟฟ้า
- 6.5 วัสดุสามมิติ
- 6.6 หุ่นจำลอง และตัวอย่าง
- 6.7 นิทรรศการ
- 6.8 ใคโอรามมา
- 6.9 ชุดการเรียนสำเร็จรูป

2. ประเภทที่ทดลองใช้เพื่อการศึกษา หมายถึงการใช้เทคโนโลยีการศึกษาบางอย่างเป็นสื่อการสอน ซึ่งล้วนเป็นสื่อที่มีได้มีใช้กันในโรงเรียนทั่วไปทุกแห่งทั่วประเทศและทั่วโลก หลายประเทศต่างทดลองศึกษา และแสวงหาวิธีการว่าจะใช้สื่อเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ในการสอนวิชาประชากรศึกษา และวิชาอื่นตามหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไรบ้าง สื่อใหม่เพื่อการศึกษาเหล่านี้บางชนิดก็เป็นสื่อที่มีในชุมชนมานานแล้ว แต่อาจจะยังไม่ได้นำมาใช้เพื่อการศึกษากันอย่างจริงจังก็ได้ เช่น

1. วิทยุโทรทัศน์

1.1 วิทยุโทรทัศน์เพื่อการค้า (Commercial Television)

ที่จัดออกอากาศอยู่โดยทั่วไป ถ้าครูได้ศึกษากำหนดรายการที่จัดออกอากาศล่วงหน้าก็สามารถจะมอบหมายให้นักเรียนติดตามชม หรือครูบันทึกรายการลงเทปโทรทัศน์ไว้แล้ว นำมาเปิดให้ชมประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนในภายหลังได้ รายการวิทยุโทรทัศน์ตามปกติเป็นอันมากอำนวยความสะดวกทางการศึกษาอย่างยิ่ง เช่น รายการเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว ลัทธิปาโนดินแดนต่าง ๆ วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ข่าว ความเคลื่อนไหวทางการเมือง กิจกรรม การเลือกตั้ง คุณภาพของรายการเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในระดับดี ปกติเยาวชนก็ชมชอบอยู่แล้ว แต่จำเป็นต้องมีการชี้แนะเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน

1.2 วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (Educational Television)

ซึ่งมีสถาบันทางการกระจายเสียง หรือสถาบันการศึกษารับผิดชอบการผลิตรายการ และการจัดออกอากาศเพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาอาจจัดในรูปแบบของ

1.2.1 วิทยุโทรทัศน์วงจรเปิด

1.2.2 วิทยุโทรทัศน์วงจรปิด

1.2.3 วิทยุโทรทัศน์เพื่อการสอนโดยตรง

วิทยุโทรทัศน์กำลังเปลี่ยนไปเป็นสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่คือใช้ในรูปของเทปโทรทัศน์ซึ่งสะดวกแก่การใช้มากยิ่งขึ้น อาจเป็นเทปโทรทัศน์แบบคล้ายที่ใช้กันแพร่หลาย วีดีโอเทกซ์ (Videotex) หรือวีดีโอดิสก์ (Videodisc) และต่อไปคาดหมายว่า รายการวิทยุโทรทัศน์สามารถนำลงไว้ในคอมพิวเตอร์ได้ ซึ่ง

จะสะดวกกับการศึกษาร่วมกับสื่ออย่างอื่นมากยิ่งขึ้น

2. ห้องปฏิบัติการทางประชากรศึกษา จัดเลียนแบบห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการวิชาดนตรี ห้องปฏิบัติการทางสังคมศึกษา เพื่อให้นักเรียนสามารถฝึกและทำความเข้าใจเนื้อหาสาระที่สำคัญอื่น ๆ ของประชากรศึกษาได้รวดเร็วและแม่นยำขึ้น วิธีจัดคล้ายกับการจัดรายการถาม-ตอบปัญหาที่มี และใช้ชุดการเรียนสำเร็จรูปเพื่อการศึกษาด้วยตนเองในช่วงเวลาที่กำหนดให้ก็มี นอกจากนี้อาจจัดในลักษณะของนิทรรศการเฉพาะเรื่อง เพื่อให้ให้นักเรียนสังเกต หน่วยงาน และวิจารณ์ให้เหตุผล

3. สื่อการเรียนสำเร็จรูป อาจจัดทำในรูปของอุปกรณ์แบบเครื่องช่วยสอน (Teaching Machine) หรือเอกสารบทเรียนสำเร็จรูป (Programmed Text) ก็ได้เพื่อให้นักเรียนศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาด้วยตนเอง บางครั้งจะจัดสื่อการเรียนสำเร็จรูปที่ไว้ในห้องปฏิบัติการสังคมศึกษาก็ได้

4. คอมพิวเตอร์ช่วยการสอน CAI หรือ Computer-assisted Instruction) มีหลักการเดียวกับเครื่องช่วยสอนและบทเรียนสำเร็จรูปผสมผสานกัน และใช้วิธีการจัดระบบในด้านการเก็บข้อมูลข่าวสารโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เข้าช่วย มีส่วนประกอบของระบบคือ เครื่องคอมพิวเตอร์ คีย์บอร์ด โปรแกรม ผู้เรียน และผู้สอนหรือผู้เขียนโปรแกรม การนำ CAI มาใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษาทำได้สะดวกมาก เช่นใช้ในการ

- ทบทวนบทเรียน
- การฝึกหัด
- การแก้ปัญหา
- การเล่นเกม
- การติดตาม
- การสนทนา

จากผลการวิจัยการศึกษาด้วย CAI มีผลต่อการเรียนรู้อย่างคุ้มค่า ผู้เรียนเพลิดเพลินและสามารถได้รับข้อมูลย้อนกลับทันทีทันใด (prompt feedback) ในวงการศึกษาระดับประเทศที่พัฒนาแล้ว กำลังให้ความสนใจนำเอา CAI มาใช้กัน

แพร่หลายมากขึ้นโดยลำดับ และปรากฏว่าได้ช่วยลดเวลาเรียนของนักเรียนและลดภาระการสอนของครูได้อย่างมาก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2532 : 119-123)

3. สื่อสิ่งพิมพ์หรือวัสดุในการอ่าน

แหล่งรวมสื่อการสอนประชากรศึกษาที่สำคัญที่สุดอีกประเภทหนึ่งคือ ห้องสมุด เพราะเป็นที่รวบรวมสิ่งพิมพ์นานาชนิด ซึ่งส่วนใหญ่ของสิ่งพิมพ์ในห้องสมุดทางเขื้ออำนวยการศึกษาวิชาประชากรศึกษา เพราะมีตั้งแต่หนังสือพิมพ์ นิตยสาร คำขวัญ หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านประกอบ ฯลฯ ถ้าเราเดินเข้าไปสำรวจหนังสือในห้องสมุดของโรงเรียน จะเห็นว่ามีหนังสือทางสังคมศาสตร์อยู่มากมาย จึงควรที่ครูสอนประชากรศึกษาจะสนใจสื่อสิ่งพิมพ์และใช้ประโยชน์จากห้องสมุดให้มาก

3.1 สื่อสิ่งพิมพ์หรือวัสดุในการอ่านตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มุ่งให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านสติปัญญา สุขภาพกาย อารมณ์ จิตใจและสังคม สื่อสิ่งพิมพ์หรือวัสดุการอ่านเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการและความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ อันจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร การใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ให้เกิดประสิทธิภาพ ครูจำเป็นต้องวางแผนการเรียนการสอนให้ชัดเจน พิจารณาว่าจะมีขั้นตอนอย่างไร ใช้สื่ออะไร ใช้สื่ออย่างไร และเมื่อใช้แล้วจะเกิดผลต่อการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง

3.2 ประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ที่กรมวิชาการผลิตให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้มีหลายประเภท ดังนี้ (กรมวิชาการ 2533 : 1-4)

1. เอกสารหลักสูตรและเอกสารชี้แจงแนวปฏิบัติตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง เช่น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ประกอบด้วยหลักการจุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ คำอธิบายรายวิชา ฯลฯ ใช้เป็นแนว

ทางในการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด

คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นเอกสารที่จัดทำเพื่ออธิบายชี้แจงขยายความ หรือทำความเข้าใจเพิ่มเติม เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรในรายละเอียดที่เห็นว่าโรงเรียนและผู้สอนต้องรับรู้ เข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติตามหลักสูตรได้

คู่มือการสอน เป็นเอกสารที่ให้แนวความคิดในการสอนและการแก้ปัญหาการสอนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลตามจุดหมายของหลักสูตร โดยอธิบายเกี่ยวกับทักษะกระบวนการต่าง ๆ

แนวการสอน เป็นเอกสารที่ให้แนวการสอนแก่ผู้สอนแต่ละรายวิชา แต่ละชั้น ประกอบด้วย สารสำคัญ หรือความคิดรวบยอด จุดประสงค์ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมเสนอแนะ ซึ่งครูสามารถนำไปจัดแผนการสอนในรายละเอียดต่อไปได้

คู่มือประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นเอกสารประกอบการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตร คำอธิบายระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรและเอกสารประเมินผลการเรียน

คู่มือการจัดบริการแนะแนว ระดับมัธยมศึกษา เป็นเอกสารช่วยครูในการแนะแนว และศึกษาค้นคว้าประกอบการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา

เอกสารนโยบายการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน เป็นเอกสารชี้แจงเกี่ยวกับนโยบายการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง รวมทั้งได้ให้แนวดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวด้วย เพื่อโรงเรียนครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเอกสารที่ให้แนวทางการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

2. หนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ เช่น

คู่มือครู-คู่มือการสอน เป็นเอกสารที่ช่วยครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละรายวิชาให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

เอกสารเสริมความรู้สำหรับครู เป็นเอกสารที่ช่วยเสริมความรู้ให้แก่ครูในค่านเนื้อหาวิชาที่สอน เช่น เอกสารเสริมความรู้ครุคณิตศาสตร์ชั้นต่าง ๆ เป็นต้น

หนังสือเรียน เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร อาจมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้

หนังสือเสริมประสบการณ์ เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ แต่มีใ้กำหนดให้เป็นหนังสือเรียน ช่วยให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของภาษา เสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่าน ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งที่เรียนรู้อตามหลักสูตร หนังสือเสริมประสบการณ์แยกประเภทเป็น:-

1. หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่ากิจกรรมการเรียนเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนตามหลักสูตร

2. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตร สำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล

3. หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือที่ใช้สำหรับค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับการเรียน โดยมีกรรการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4. หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและนิสัยรักการอ่านยิ่งขึ้น อาจเป็นหนังสือสารคดี นวนิยาย นิทาน ฯลฯ ที่มีลักษณะไม่ชักค่อวัฒนธรรม ประเพณีและศีลธรรม อันดีงาม ให้ความรู้ มีคติและมีสาระประโยชน์

แบบฝึกหัด เป็นสื่อการเรียนสำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียน

คำถามและกิจกรรมเสนอแนะ

1. สื่อการเรียนการสอนคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร
2. จงกล่าวถึงบทบาทของครูในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน
3. การประเมินสื่อการเรียนการสอนมีเกณฑ์สำคัญที่ควรพิจารณาอะไรบ้าง
4. สื่อการเรียนการสอนจำแนกได้กี่ประเภท อะไรบ้าง
5. จากเนื้อหาประชากรศึกษาคือไปนี้ ให้นักศึกษาระบุสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ประกอบการสอนทั้งสื่อประเภทแหล่งความรู้ในชุมชน สื่อโสตทัศนูปกรณ์ และสื่อสิ่งพิมพ์หรือวัสดุในการอ่าน
  - 5.1 การเกิด
  - 5.2 การตาย
  - 5.3 การย้ายถิ่น
  - 5.4 ปัญหาการว่างงาน
  - 5.5 ปัญหาขยะในเมือง
  - 5.6 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ
6. การใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ มีข้อแนะนำหรือข้อที่ควรคำนึงถึงอะไรบ้าง
7. สื่อสิ่งพิมพ์ที่กรมวิชาการผลิตมีกี่ประเภท อะไรบ้าง
8. ศึกษาคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง การกำหนดหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย (หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เพื่อดูรายชื่อหนังสืออ่านนอกเวลา หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน และหนังสืออุเทศ
9. ศึกษาคู่มือครูตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีรายวิชาใด ระดับชั้นใดบ้าง

บรรณานุกรม

- ชัยยงค์ พรหมวงศ์และคณะ. ระบบสื่อการสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ทศพร เขาวนดี้. การใช้ประโยชน์แห่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- พัฒนาหนังสือ, ศูนย์ กรมวิชาการ. การผลิตและควบคุมการใช้สื่อการเรียนการสอน. เอกสารเผยแพร่ความรู้ อันดับที่ 1 พฤศจิกายน 2531 กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ, 2531.
- ลำพอง บุญช่วย. " การใช้แหล่งวิชาชุมชน " วารสารประชาศึกษา. (พฤศจิกายน 2510).
- วารี ภิระจิตร. การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- วาสนา ขาวหา. เทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสยามการพิมพ์, 2522.
- วิชาการ, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. นโยบายการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและแนวการใช้สื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ฉบับใช้ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, 2533.
- สุภาพ วาศเขียน. หาอย่างไรนิสิตนักศึกษาจึงจะสอนได้ดี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุดวิชาสื่อการสอนระดับมัธยมศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

- Dale, Edgar and others. Research on Audio-Visual Materials of Instruction. Chicago : University of Chicago Press, 1949.
- Erickson, Calton W.H. Administrating Instructional Media Programs. New York : The McMillan Company, 1971.
- McLendon, Jonathan C. Teaching the Social Studies. Washington D.C. : National Education Association, 1960.
- Michaelis, John U. Social Studies for Children in a Democracy : Recent Trends and Developments. New Jersey : Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc., 1968.
- Olsen, Edward G. School and Community. New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1952.
- Shores, Louis. Instructional Materials : An Introduction for Teacher. New York : Ronald Press Co., 1960.
- Wesley, Edgar B. and Stanley P. Wronski. Teaching Social Studies in High Schools. Boston : D.C. Health and Company, 1958.
- Wittch, Walter A. and Charles Francis Shuller. Audio-Visual Materials : Their Nature and Use. New York : Harper and Row Publishers, 1962.